

Голубнича М. В.
*завідувачка філією Полтавського літературно-
меморіального музею І. П. Котляревського*

ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ВИШИВКА В КОЛЕКЦІЇ ПОЛТАВСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОГО МУЗЕЮ І.КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Осердя музею – це тематична колекція унікальних предметів, котра формується відповідно багатьох чинників: певної епохи, особистості, їх значимості та впливу на національну свідомість тощо. Зібрання артефактів передбачає наукову обробку зібраного матеріалу, його глибоке вивчення і популяризацію. Музейні предмети – експонати – стають рідкісними свідками історичних подій, уособлюють належність людині, соціуму, державі.

Фондова збірка документів, книг, творів мистецтва, предметів побуту та етнографії Полтавського літературно-меморіального музею І. Котляревського дозволяє всебічно вивчати не тільки літопис долі та творчості видатного поета-полтавця, але і його літературну добу, оточення, життя Полтави кін. XVIII-поч. XIX ст.

Літературна частина музею розкриває світ Івана Котляревського – від долі письменника, що народився у Полтаві 255 років тому до художнього всесвіту українського поета-класика.

Меморіальна Садіба поета є пам'ятником не лише літературним, але водночас історичним та етнографічним. Це єдиний куточок міста, де можна побачити старосвітську полтавську садибу з її специфічним устроєм – від хати з її домоустроєм та колодязя-журавля до зеленого світу навколо оселі І.П. Котляревського.

Меморіальна хата письменника І.П.Котляревського зустрічає кожного відвідувача яскравими барвами старовинного вишиваного рушника кін.XIXст. На цьому унікальному зразку народного мистецтва вишито з обох боків розлоге квітчасте «дерево життя», пташки та різні декоративні елементи, виконані у техніці так званого «рушникового

шову». Вони передають найбільш виразні символи українського рушника, який був ознакою ширості, гостинності та щедрості українського дому. Цей експонат узагальнений образ безсмертя, нескінченності Життя, його розмаїття, що символічно об'єднує минуле, сучасне і майбутнє та загалом увесь простір меморіального комплексу. Власне, це алюзія на ширу любов господаря оселі до своєї батьківщини і особливо до свого народу, котра з його серця перейшла у його твори.

Працюючи домашнім учителем у поміщицьких маєтках Золотоніського повіту на Полтавщині, І.Котляревський вивчав життя народу, його побут, звичаї обряди. Одягнений по-селянському, він бував на досвідках і вечорницях, разом з хлопцями та дівчатами співав пісень, вслухався в дотепні прислів'я і приказки, захоплювався перлинами народного гумору. Пізніше, все побачене та почуте ним, барвистими рядками створить сюжетну канву його творів.

За 70 років функціонування музею зібрана колекція предметів побуту та етнографії як дворянського, так і народного вжитку (меблі, посуд, дрібна пластика, ткані вироби, у т.ч. унікальні рушники кін. ХУІІІ-поч..ХІХстст).

Етнографічна колекція музею налічує понад 500 одиниць збереження. Серед них багато вишиваних музейних предметів: жіночі та чоловічі сорочки, рушники, підзори, настільники, вишивані завіси, покривала на ліжку.

Серед багатогранних виявів української національної обрядовості та народної творчості, вишиваним предметам, безперечно, належить чільне місце. Наприклад – рушник. Не було, здається, жодної в Україні оселі, котру не прикрашали б рушниками. Чи це була самотня хатина удови, чи бідна курна хата, чи приземкувата мазанка на півдні України – всюди, багатством кольорів палахкотіли рушники. Хата без рушників, казали в народі, що родина без дітей. Рушник в українській хаті символізував не тільки естетичні смаки, він був обличчям оселі та її господині. Потому,

скільки і які були рушники, створювалась думка про жінку, її дочок. Ніщо так предметно не презентувало жіночу вправність та майстерність, які ці вишивані рукотвори.

Вишитий рушник створював настрій, формував естетичні смаки, був взірцем людської працьовитості. Рушником вшановували появу немовляти в родині, з ним виряджали в далеку дорогу батька-сина, шлюбували дітей, зустрічали рідних та гостей, а також проводжали людину в останню путь.

Пригадайте, яке важливе значення у сюжеті «Наталки Полтавки» відіграють рушники, подання яких означало офіційні заручини. «Виборний: аби рушники були, а за прибори на весілля не турбуйтеся...Послухайте ж сюда: сьогодні зробимо сватання, і ви подавайте рушники, а там уже умовитеся собі з паном женихом і за весілля». [1,с.233]На початку 3 –ї яви 2 дії І.Котляревський зазначає авторською ремаркою: «Ті самі та Возний виходять від Терпилихи з рукою перев'язаною шовковим платком. Виборний – у білому рушникові через плече, які дають в Україні старостам при сватанні». [2,с.236] Як бачимо, І.Котляревський добре знався на тому кому дають хустку, а кому рушник.

В старосвітські часи в Україні розривати заручини, як це робить Наталка Полтавка («...не хочу, не піду, та й кінці в воду!») вважалось неприпустимим безчестям однієї із сторін. Тому то Микола і говорить: «кріпись Петре, і ти, Наталко! Наступає хмара і буде великий грім.» Як бачимо, в першій чверті XIX ст. коли вийшла на сцену опера І.П.Котляревського «Наталка Полтавка» такий розвиток фабули твору ні в кого не викликав запитань та не міг бути не достовірним.

Хліб і рушник одвічні людські символи. Хліб-сіль на вишитому рушникові були високою ознакою гостинності нашого народу.

Ось такі рушники із умовних заручин Наталки Полтавки ми і шукаємо 70 років поспіль. Весь колектив музею активно задіяний до збиральницької роботи котра дає свої плідні наслідки. Серед раритетних взірців українського рушника доби І.Котляревського у нас є рушник,

вишитий рожево-червоними нитками і датований 1795 роком. Наявні також у музейній збірці декілька подібних рушників вишиваних кольоровою заплоччю у першій половині XIX ст. Серед рушникових скарбів музею ми виділяємо декілька примірників як такі що вишивались дівчатками-підлітками. Тут ми бачимо, дещо невпевнену руку «вишивальниці-стажерки» по малюнку нанесеному іще недосвідченою рукою.

Іноді рушники самі ідуть до нас. Звісно це метафора. Проте бувають випадки коли доброзичливі шанувальники музеїв та музейної справи самі приносять до музею і дарують прекрасні витвори і родинні реліквії.

З приємністю називаю вам імена Н.Шестакової, О.Харченко, М.Чудук, Г.Гринь, В.Нужної, О.Іванової, котрі були щедрими дарувальницями музею.

У етнографічній збірці музею є до двох десятків старовинних українських сорочок з різноманітною орнаментикою. Народний майстер вишивки ніколи не робив заздалегідь ескізів на папері. Малюнок створювався поступово, в процесі роботи з голкою, повороти якої виводять нові узори. Полтавська орнаментика сорочки відзначається поєднанням ліній зі складними елементами. «Колір і лінія – це сили і в грі цих сил, в рівновазі їх прихована таємниця творчості», писав Анрі Матіс. В цілому лінія домінує, вона об'єднує всю композицію, підкорює собі будь яке зображення, створює ритм. Прямі, ламані, зигзагоподібні, меандричні лінії створюють унікальну симфонію української жіночої сорочки. Повертаємось до Наталки Полтавки. Дівчина на виданні у той час носила сорочку вишиту «білим по білому». Допускалось лише незначне втручання рожевої нитки. Це було ознакою цноти, чистоти, високої гідності дівчини. Рукави та поділ вишивали лиштвом, занизуванням, вирізуванням. Така сорочка була справжнім витвором мистецтва. У журналі «Український вісник» за 1838 рік вміщений малюнок під назвою «Наталка Полтавка». За версією наших науковців автором цього малюнка міг бути сам І.

Котляревський. На ньому героїня опери «Наталка Полтавка» зображена саме в такій сорочці.

У II половині ХІХст. до кольорів жіночої сорочки активно входить червоний колір. Таких сорочок у нас чимало. От чого у нас немає, так це сорочки вишитою «чорним по білому». Немає жодної. Такими були поховальні сорочки. Загалом їх збереглося дуже мало, за зрозумілих причин.

Старовинні покривала на ліжка, настільники, завіси на вікна зібрані упродовж багатьох років колективом музею, практично всі знаходяться в експозиції меморіального будинку музею та прикрашають собою інтер'єри кабінету, опочивальні, кухні. Особливу цінність має одне з покривал, вишите чисною мережкою у поєднанні з лиштвою та занизуванням. За нашим припущенням, це предмет із посагу небідної полтавської жительки. Суцільно вишите покривало «білим по білому» являє собою чудовий взірць рукодільної майстерності полтавки середини ХІХст.

В рідній хаті І.Котляревського багато вишиваних предметів. Ми виходили з того, що молода господиня Параска Леонтіївна Котляревська до хати свого чоловіка Петра Івановича привезла чимало весільного посагу – рушники, сорочки, настільники, завіси. Вони назавжди оселились в цій хаті, своїм різнобарв'ям створюючи святковий настрій. На великі празники сволоки та святі образи прикрашали рушниками, у кухні, безперечно, був кілковий рушник, окремо – утиральники та стирники. На столі – настільник святковий чи буденний. Від перших літ життя І.Котляревського оточувала стихія української народної творчості, української звичаєвості, а відтак і національної самоідентифікації з її полтавською специфікою.

Мамині рукотвори, котрі змалечку оточували малюка-отрока Івана Котляревського, справили благодійний вплив на формування морально-естетичних смаків нашого поета, а також були непорушним щаблем його патріотичної позиції.

Список використаних джерел

1. І.П.Котляревський Твори. Київ :Наукова думка, 1982. С. 233
2. Там само. С. 236

Лебедик Л. В.

*докторка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри мистецтвознавства та позашкільної освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ВИМОГ ДО ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

Орієнтація професійної підготовки майбутніх фахівців для закладів позашкільної освіти на основі урахування вимог до їхньої особистості передбачає орієнтацію організаторів професійної підготовки у закладі педагогічної освіти на запити споживачів освітніх послуг, цілеспрямовану стратегію сталого ефективного розвитку закладу педагогічної освіти, що визначається його репутацією, яка здебільшого залежить від високого професіоналізму і конкурентоздатності випускників-фахівців для закладів позашкільної освіти. Оскільки заклади позашкільної освіти, як споживачі, і самі студенти орієнтовані на якісне навчання, комфортну атмосферу закладу педагогічної освіти, важливе значення має забезпечення цих закладів якісними і кваліфікованими фахівцями. Від рівня професійного розвитку особистості випускника залежить задоволення потреб означених споживачів освітніх послуг, а заклад освіти забезпечить стабільну репутацію і позитивний імідж.

Проблема розвитку особистості випускника у ході його підготовки, зокрема й фахівців для закладів позашкільної освіти, є популярною у вітчизняних дослідженнях (О. Биковська, А. Бойко, Н. Брижак, Л. Бондар, С. Вагнер, В. Горбинко, В. Вербицький, А. Корнієнко, О. Корольчук,